

Informacija o Sporazumu o učešću Crne Gore u Programu unije Građani, jednakost, prava i vrijednosti – CERV 2021-2027.

Programi Evropske unije predstavljaju zajedničke aktivnosti Evropske unije koje za cilj imaju unapređenje saradnje između država članica u različitim oblastima koje se tiču zajedničkih politika Evropske unije. Iako prvenstveno namijenjeni državama članicama, određeni programi dostupni su u okviru pretprijetne podrške i državama koje se nalaze u procesu evropske integracije.

Cilj je da države kandidati za članstvo u Evropskoj uniji u pretprijetnoj fazi kroz učešće u ovim programima budu upoznate s načinom funkcionisanja Evropske unije i da se na taj način lakše integrišu u sektorske politike Unije. Programi Evropske unije omogućavaju aktivno učešće javnih i privatnih institucija, nevladinih organizacija, institucija civilnog društva, visokoobrazovnih institucija i dr., čime se dodatno snaži njihova uloga u procesu pristupanja Evropskoj uniji. Pored toga učešće u ovim programima podstiče institucije da u narednom periodu ulože napore za dodatno unapređenje i očuvanje administrativnih kapaciteta i održavanje kontakata i unapređenje saradnje unutar EU mreža, uspostavljenih kroz učešće u programima Evropske unije.

Vlada Crne Gore je u februaru 2022. godine usvojila Informaciju o potrebi pokretanja pregovora o učešću Crne Gore u Program Evropske unije Građani, jednakost, prava i vrijednosti – CERV i zaključcima broj 04-456/2 zadužila Ministarstvo pravde, ljudskih i manjinskih prava da u saradnji sa tadašnjom Kancelarijom za evropske integracije pokrene proceduru pregovora u vezi sa učešćem Crne Gore u pomenutom programu.

Ministarstvo pravde je u martu ove godine uputilo dopis Ministarstvu evropskih poslova kojim se pojašnjavaju nadležnosti Ministarstva pravde i Ministarstva ljudskih i manjinskih prava. Nakon sprovedenih konsultacija između Ministarstva pravde i Ministarstva evropskih poslova zaključeno je da se teme Programa unije Građani, jednakost, prava i vrijednosti primarno odnose na djelokrug rada Ministarstva ljudskih i manjinskih prava. Ministarstvo evropskih poslova je o istom obavijestilo Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava dopisom br. 02-908/24-871/2.

U skladu sa navedenim, Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava je imenovalo kontakt osobu za CERV, načelnicu Odjeljenja za evropske integracije, programiranje i implementaciju EU fondova i o tome obavijestilo Ministarstvo evropskih poslova. S tim u vezi, preduzimane su intenzivne aktivnosti sa predstavnicima DG-JUST-a u cilju usaglašavanja teksta predmetnog Sporazuma. Procedura usaglašavanja teksta koji je prošao interne procedure Evropske komisije je završen u drugoj polovini juna 2024. godine.

Shodno definisanim procedurama, Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava je uputilo tekst Sporazuma na crnogorskom i engleskom jeziku na uvid i saglasnost Ministarstvu evropskih poslova.

U skladu s odredbama Protokola 8. Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, specifični uslovi vezani za svaki pojedinačni program definišu se Memorandumom o razumijevanju, gdje su strane potpisnice Evropska komisija i Crna Gora i kojim se preciziraju sva prava i obaveze koje proističu iz učešća u Programu.

Države koje nisu članice Evropske unije u obavezi su da za učešće u programima Evropske unije uplate određeni finansijski doprinos. Finansijski doprinos Crne Gore Programu utvrđuje se na godišnjoj osnovi srazmjerno i dodatno iznosu koji je dostupan svake godine u budžetu Unije za izdvajanja za obaveze potrebne za upravljanje, izvršenje i rad Programa.

Naknada za učešće iz člana 3. stav 7. ovog Sporazuma postepeno se uvodi na sledeći način:

- 2024: 2%;
- 2025: 2.5%;
- 2026: 3%;
- 2027: 4%.

Program Građani, jednakost, prava i vrednosti (CERV) ima za cilj da zaštiti i promoviše prava i vrijednosti Evropske unije kako su sadržane u Ugovorima Evropske unije i Povelji Evropske unije o temeljnim pravima. Cilj ovog Programa je da podrži stvaranje i unapređenje društava koja su otvorena, pravedna, demokratska, jednaka i inkluzivna i koja funkcionišu u skladu sa principima vladavine prava. Osnaženo civilno društvo, koje podstiče demokratsko, građansko i društveno učešće građana i građanki i njegovanje bogate raznolikosti evropskog društva, zasnovanog na našim zajedničkim vrijednostima i istoriji je od visokog značaja u integracionom putu Crne Gore i snažan partner realizaciji nacionalnih politika u oblasti zaštite i unapređenja ljudskih prava i sloboda.

Evropska komisija

U Briselu, XXX

(...) 2024. XXX nacrt

ANEKS

ANEKS

uz Odluku Komisije

o odobravanju, potpisivanju i privremenoj primjeni međunarodnog sporazuma između
Evropske unije, s jedne strane i Crne Gore, s druge strane, o učešću Crne Gore u programu
Unije Građani, jednakost, prava i vrijednosti

Ovaj dokument je prijedlog Evropske unije (EU) za sporazum o pridruživanju Programu Građani, jednakost, prava i vrijednosti sa Crnom Gorom obuhvaćen članom 8. Uredbe o građanima, jednakosti, pravima i vrijednostima.

Komisija zadržava pravo da po potrebi izmijeni ovaj tekst s obzirom na unutrašnja dešavanja u EU ili kao rezultat pregovora između EU i Crne Gore. Sami tekst u konačnom sporazumu biće rezultat pregovora između EU i Crne Gore.

ODRICANJE ODGOVORNOSTI: *EU zadržava pravo da izvrši naknadne izmjene ovog teksta i da dopuni svoje prijedloge u kasnijoj fazi, modifikujući, dopunjujući ili povlačeći sve ili neki dio, u bilo kom trenutku.*

MEĐUNARODNI SPORAZUM

između Evropske unije, s jedne strane, i Crne Gore, s druge strane, o učešću Crne Gore u programu Unije pod nazivom Građani, jednakost, prava i vrijednosti

Evropska komisija (u daljem tekstu „Komisija“), u ime Evropske unije,

s jedne strane,

i

Vlada Crne Gore (u daljem tekstu „Crna Gora“),

s druge strane,

u daljem tekstu "Strane"

BUDUĆI DA Protokol 8 uz Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između Evropskih zajednica i njihovih država članica, s jedne strane, i Republike Crne Gore, s druge strane, o opštim principima za učešće Crne Gore u programima Zajednice¹ (u daljem tekstu: „Protokol 8“) predviđa da će posebni uslovi u vezi sa učešćem Crne Gore u svakom konkretnom programu, a posebno finansijski doprinos koji se plaća, biti utvrđeni sporazumom, u formi Memoranduma o razumijevanju između Komisije, koja postupa u ime Zajednice, i Crne Gore;²

BUDUĆI DA je Program Unije pod nazivom Građani, jednakost, prava i vrijednosti (u daljem tekstu „Program“) ustanovljen Uredbom (EU) 2021/692 Evropskog parlamenta i Savjeta od 28. aprila 2021. godine kojom se ustanovljava programa Građani, jednakost, prava i vrijednosti i stavlja van snage Uredba (EU) br. 1381/2013 Evropskog parlamenta i Savjeta i Uredba Savjeta (EU) br. 390/2014 (u daljem tekstu „Uredba (EU) 2021/692“)³:

¹ OJ L 108, 29.04.2010, str.1.

² Ovaj međunarodni sporazum predstavlja i ima ista pravna dejstva kao i Memorandum o razumijevanju naveden u Protokolu o opštim principima za učešće Crne Gore u programima Zajednice.

³ OJ L 156, 05.05.2021, str. 1.

BUDUĆI DA bi posebne odredbe i uslovi pridruživanja trebalo da budu utvrđeni međunarodnim sporazumom između Unije i pridružene zemlje;

DIJELEĆI opšti cilj Programa, a to je zaštita i promocija prava i vrijednosti sadržanih u Ugovorima EU, Povelji o fundamentalnim pravima EU i primjenjivim međunarodnim konvencijama o ljudskim pravima, posebno kroz podršku organizacijama civilnog društva i drugim zainteresovanim stranama aktivnim na lokalnom, regionalnom, nacionalnom i transnacionalnom nivou, i kroz podsticanje građanskog i demokratskog učešća, kako bi se održala i dalje razvijala otvorena, na pravima zasnovana, demokratska, ravnopravna i inkluzivna društva zasnovana na vladavini prava.

PREPOZNAJUĆI opšta načela utvrđena u Uredbi (EU) 2021/692;

UZIMAJUĆI U OBZIR da od ključnih partnera treba tražiti da se pridružene zemlje pridržavaju ciljeva Programa i da bi prema Uredbi (EU) 2021/692 treće zemlje trebalo da imaju za cilj da u potpunosti učestvuju u Programu; ipak, kako je navedeno u članu 14 stav 2 (a) (ii) te Uredbe, treća zemlja pridružena Programu ispunjava uslove, osim u pogledu specifičnog cilja navedenog u tački (a) člana 2(2), (vrijednosti niz Unije);

UZIMAJUĆI U OBZIR zajedničke ciljeve, vrijednosti i snažne veze Strana u oblasti demokratskog angažmana i učešća građana u prošlosti kroz učešće u programu Evropa za građane i Programu o pravima, jednakosti i građanstvu;

PREPOZNAJUĆI zajedničku želju Strana da dalje razvijaju, jačaju, stimulišu i proširuju svoje odnose i saradnju u oblasti jednakosti, prava i rodne ravnopravnosti, demokratskog učešća građana, prava i prevencije i borbe protiv rodno zasnovanog nasilja i svih oblika nasilja nad djecom, mladima i drugim rizičnim grupama;

DOGOVORILE SU SE KAKO SLIJEDI:

Član 1

Predmet pridruživanja

Crna Gora će učestvovati kao pridružena država i doprinositi svim pravcima Programa iz člana 2. Uredbe (EU) 2021/692 Evropskog parlamenta i Savjeta, osim u pogledu posebnog dijela o vrijednostima Unije iz tačke (a) člana 2(2) te Uredbe.

Član 2

Uslovi za učešće u Programu

1. Crna Gora će učestvovati u Programu u skladu sa uslovima utvrđenim Protokolom 8, i pod uslovima utvrđenim ovim Sporazumom, pravnim aktom iz člana 1. ovog Sporazuma, kao i drugim pravilima koja se odnose na implementaciju Programa, u njihovim najnovijim verzijama.
2. Ukoliko nije drugačije određeno odredbama i uslovima iz stava 1. ovog člana, pravna lica osnovana u Crnoj Gori mogu učestvovati u aktivnostima Programa pod uslovima koji su jednaki onima koji se primjenjuju na pravna lica osnovana u Uniji, uključujući poštovanje restriktivnih mjera EU.
3. Predstavnici Crne Gore imaju pravo da učestvuju kao posmatrači u odboru iz člana 22. Uredbe (EU) 2021/692, bez prava glasa i to za tačke koje se tiču Crne Gore. Odbor se sastaje bez prisustva predstavnika Crne Gore u vrijeme glasanja. Crna Gora će biti obaviještena o rezultatu.
4. Putni troškovi i dnevnice predstavnika i eksperata Crne Gore za potrebe učešća kao posmatrača u radu odbora iz člana 22. Uredbe (EU) 2021/692, ili na drugim sastancima koji se odnose na sprovođenje Programa, nadoknađuje Evropska unija na istoj osnovi i u skladu sa procedurama koje su na snazi za predstavnike država članica Evropske unije.
5. Strane će uložiti sve napore, u okviru postojećih odredbi, da olakšaju slobodno kretanje i boravak učesnika u aktivnostima obuhvaćenim ovim Sporazumom i da olakšaju prekogranično kretanje roba i usluga namijenjenih za korišćenje u tim aktivnostima.
6. Crna Gora će preduzeti sve neophodne mjere, po potrebi, kako bi obezbijedila da su roba i usluge, kupljene u Crnoj Gori ili uvezene u Crnu Goru, a koje se djelimično ili u potpunosti finansiraju u skladu sa sporazumima i/ili ugovorima zaključenim radi realizacije aktivnosti u skladu sa ovim Sporazumom, oslobođeni carine, uvoznih dažbina i drugih fiskalnih dažbina, uključujući PDV, koji se primjenjuju u Crnoj Gori.
7. Za procedure vezane za zahtjeve, ugovore i izvještaje, kao i za druge administrativne aspekte Programa, koristiće se engleski jezik.

Član 3

Finansijski doprinos

1. Učešće Crne Gore ili pravnih lica iz Crne Gore u Programu zavisice od finansijskog doprinosa Crne Gore Programu i povezanim troškovima upravljanja, izvršenja i rada u okviru opšteg budžeta Unije (u daljem tekstu „budžet Unije“).
2. Finansijski doprinos predstavlja zbir:
 - a) operativnog doprinosa; i

b) naknade za učešće.

3. Finansijski doprinos će biti u vidu godišnje uplate u jednoj rati, a u skladu sa pozivom za uplatu sredstava i dospijeva na naplatu najkasnije 45 dana od dana poziva.

4. Operativni doprinos će pokriti operativne troškove i troškove podrške Programu i biti dodatan iznosima u okviru izdvajanja i za obaveze i za plaćanja unijetim u budžet Unije koji je definitivno usvojen za Program.

5. Operativni doprinos se zasniva na ključu za doprinos koji je definisan kao odnos bruto domaćeg proizvoda (BDP) Crne Gore u tržišnim cijenama prema BDP-u Evropske unije u tržišnim cijenama. BDP u tržišnim cijenama koji će se primjenjivati određuju posebne službe Komisije na osnovu najnovijih statističkih podataka dostupnih za proračun budžeta u godini koja prethodi godini u kojoj dospijeva godišnja naplata. Prilagođavanja ovog ključa za doprinos su navedena u Aneksu I.

6. Operativni doprinos se izračunava primjenom ključa za doprinos, kako je prilagođen, na izdvajanja za preuzete obaveze unijeta u budžet Unije koji je definitivno usvojen za primjenljivu godinu za finansiranje Programa.

7. Naknada za učešće iznosi 4% godišnjeg operativnog doprinosa izračunatog u skladu sa stavovima 5. i 6. ovog člana i postepeno će se uvoditi kako je navedeno u Aneksu I. Naknada za učešće neće biti predmet retroaktivnih prilagođavanja ili korekcija.

Unija će pružati Crnoj Gori informacije u vezi sa njenim finansijskim učešćem koje su uključene u informacije u vezi sa budžetom, računovodstvom, učinkom i evaluacijom koje se dostavljaju budžetskim organima Unije i organima za odluku o sprovođenju budžeta u vezi sa Programom. Te informacije se dostavljaju uz dužno poštovanje pravila o povjerljivosti i zaštiti podataka Unije i Crne Gore i ne dovode u pitanje informacije koje Crna Gora ima pravo da dobije u skladu sa Aneksom II.

8. Svi doprinosi Crne Gore ili uplate iz Unije, kao i obračun iznosa koji dospijevaju na naplatu ili isplatu, vršiće se u eurima.

Član 4

Praćenje, evaluacija i izvještavanje

1. Ne dovodeći u pitanje odgovornosti Komisije, Evropske kancelarije za borbu protiv prevara (OLAF) i Revizorskog suda Evropske unije u vezi sa praćenjem i evaluacijom Programa, učešće Crne Gore u tom Programu će se kontinuirano prati na partnerskoj osnovi u čemu učestvuju Komisija i Crna Gora.

2. Pravila u vezi sa dobrim finansijskim upravljanjem, uključujući finansijsku kontrolu, naplatu i druge mjere protiv prevara u vezi sa finansiranjem Unije u skladu sa ovim Sporazumom su navedena u Aneksu II.

Član 5

Završne odredbe

1. Ovaj Sporazum stupa na snagu na dan kada Strane obavijeste jedna drugu o završetku svojih internih procedura neophodnih u tu svrhu.
2. Ovaj Sporazum se primjenjuje od 1. januara 2024. godine. Ostaće na snazi onoliko dugo koliko je potrebno da budu završeni svi projekti, akcije i aktivnosti koji se finansiraju iz Programa, sve radnje neophodne za zaštitu finansijskih interesa Evropske unije i sve finansijske obaveze između Strana koje proizilaze iz sprovođenja ovog Sporazuma.
3. Unija i Crna Gora mogu privremeno da primjenjuju ovaj Sporazum u skladu sa svojim internim procedurama i zakonodavstvom. Privremena primjena počinje danom kada Strane obavijeste jedna drugu o završetku svojih internih procedura neophodnih u tu svrhu.
4. Ukoliko Crna Gora obavijesti Komisiju, koja djeluje u ime Unije, da neće završiti svoje interne procedure neophodne za stupanje na snagu ovog Sporazuma, ovaj Sporazum prestaje da se privremeno primjenjuje danom prijema ovog obavještenja od strane Komisije, što predstavlja i datum prestanka za potrebe ovog Sporazuma.
5. Evropska unija može da obustavi primjenu ovog Sporazuma u slučaju neplaćanja finansijskog doprinosa koji dospijeva na naplatu Crnoj Gori u skladu sa tačkom II, stav 3 Aneksa I.

Evropska unija će obavijestiti Crnu Goru o suspenziji primjene ovog Sporazuma zvaničnim pismom obavještenja koje stupa na snagu nakon 30 dana od dana kada je Crna Gora primila ovo obavještenje.

U slučaju suspenzije primjene ovog Sporazuma pravna lica osnovana u Crnoj Gori neće moći da učestvuju u postupcima dodjele sredstava koji još nisu završeni u trenutku kada suspenzija stupa na snagu. Postupak dodjele sredstava smatra se završenim kada su preuzete zakonske obaveze kao rezultat tog postupka.

Suspenzija ne utiče na pravne obaveze preuzete sa pravnim licima osnovanim u Crnoj Gori prije stupanja na snagu obustave. Ovaj Sporazum nastavlja da se primjenjuje na takve pravne obaveze.

Evropska unija odmah će obavijestiti Crnu Goru kada primi cijeli iznos dugovanog finansijskog ili operativnog doprinosa. Suspenzija će ukida odmah nakon ovog obavještenja.

Od datuma ukidanja suspenzije, pravna lica Crne Gore ponovo mogu da učestvuju u postupcima dodjele sredstava koji su pokrenuti nakon ovog datuma i u postupcima dodjele započetim prije ovog datuma kojima nisu istekli rokovi za podnošenje prijava.
6. Svaka Strana može da raskine ovaj Sporazum u bilo kom trenutku pismenim obavještenjem o namjeri da ga raskine.

Raskid stupa na snagu tri kalendarska mjeseca od datuma kada pismeno obavještenje stigne primaocu. Datum na koji raskid stupa na snagu smatra se datumom raskida za svrhu ovog Sporazuma.

7. Kada ovaj Sporazum prestane da se privremeno primjenjuje u skladu sa stavom (4) ili bude raskinut u skladu sa stavom (6), Strane su saglasne da se:

(a) nastavljaju projekti ili akcije ili njihovi djelovi u vezi sa kojima su preuzete pravne obaveze tokom privremene primjene i/ili nakon stupanja na snagu ovog Sporazuma, a prije nego što ovaj Sporazum prestane da se primjenjuje ili se otkaže, do njihovog završetka pod uslovima navedenim u ovom Sporazumu;

(b) godišnji finansijski doprinos za godinu N tokom koje ovaj Sporazum prestaje da se privremeno primjenjuje ili je raskinut, biće plaćen u potpunosti u skladu sa članom 3.

Strane će sporazumno riješiti sve druge posljedice raskida ili prestanka privremene primjene ovog Sporazuma.

8. Ovaj Sporazum može se izmijeniti i dopuniti samo u pisanoj formi uz zajedničku saglasnost Strana. Stupanje na snagu izmjena i dopuna odvija se prema istoj proceduri koja se primjenjuje za stupanje na snagu ovog Sporazuma.

9. Aneksi ovog Sporazuma čine sastavni dio ovog Sporazuma.

Ovaj Sporazum je sačinjen u dva primjerka na engleskom jeziku.

Sačinjeno u dana Sačinjeno u..... dana

Za Uniju,

Za Crnu Goru

ANEKS I: Pravila kojima se uređuje finansijski doprinos Crne Gore programu Građani, jednakost, prava i vrijednosti (2021-2027)

ANEKS II: Dobro finansijsko upravljanje

Aneks I

Pravila kojima se uređuje finansijski doprinos Crne Gore programu Unije Građani, jednakost, prava i vrijednosti (2021-2027)

I. Obračun finansijskog doprinosa Crne Gore

1. Finansijski doprinos *Crne Gore* Programu utvrđuje se na godišnjoj osnovi srazmjerno i dodatno iznosu koji je dostupan svake godine u budžetu Unije za izdvajanja za obaveze potrebne za upravljanje, izvršenje i rad Programa.
2. Naknada za učešće iz člana 3. stav 7. ovog Sporazuma postepeno se uvodi na sledeći način:
 - 2024: 2%;
 - 2025: 2.5%;
 - 2026: 3%;
 - 2027: 4%.
3. U skladu sa članom 3. stav 5. ovog Sporazuma, inicijalni operativni doprinos koji Crna Gora treba da uplati za svoje učešće u Programu se obračunava za određene finansijske godine primjenom prilagođavanja na ključ doprinosa.

Prilagođavanje na ključ doprinosa je:

$$\text{Prilagođeni ključ doprinosa} = \text{Ključ doprinosa} \times \text{Koeficijent}$$

Koeficijent koji se koristi za spomenuti obračun radi prilagođavanja ključa doprinosa je 0.25.

II. Plaćanje finansijskog doprinosa Crne Gore

1. Komisija dostavlja Crnoj Gori, u najkraćem mogućem roku, a najkasnije prilikom raspisivanja prvog poziva za dodjelu sredstava za finansijsku godinu, sljedeće informacije:
 - a. iznose izdvajanja za preuzete obaveze u budžetu Unije koji su definitivno usvojeni za predmetnu godinu za budžetske linije koje pokrivaju učešće Crne Gore u Programu;
 - b. iznos naknade za učešće iz člana 3. stav 7. ovog Sporazuma.

Komisija će na osnovu svog Nacrta budžeta dati procjenu informacija za narednu godinu po tačkama (a) i (b) što je prije moguće, a najkasnije do 1. septembra finansijske godine.

2. Komisija objavljuje najkasnije u aprilu svake finansijske godine poziv Crnoj Gori za uplatu sredstava koja odgovaraju njenom doprinosu prema ovom Sporazumu.

Svaki poziv za uplatu sredstava predviđa uplatu doprinosa Crne Gore najkasnije u roku od 45 dana od dana objave poziva za sredstva.

Za prvu godinu primjene ovog Sporazuma, Komisija objavljuje jedan poziv za uplatu sredstava u roku od 60 dana od potpisivanja ovog Sporazuma.

3. Crna Gora će platiti svoj finansijski doprinos prema ovom Sporazumu u skladu sa tačkom II ovog aneksa. U nedostatku uplate od strane Crne Gore do dana dospijeca, Komisija šalje službeno pismo opomene.

Svako kašnjenje u plaćanju finansijskog doprinosa dovodi do plaćanja zatezne kamate od strane *Crne Gore* za neizmireni iznos od datuma dospijeca.

Kamatna stopa za iznose potraživanja koji nisu plaćeni do datuma dospijeca uzima se stopa koju Evropska centralna banka primjenjuje na svoje glavne operacije refinansiranja, kako je objavljeno u seriji *C Službenog lista Evropske unije*, koja je na snazi od prvog kalendarskog dana u mjesecu u koji pada rok za uplatu, uvećana za tri i po procentna poena.

Ako je kašnjenje uplate doprinosa takve prirode da može značajno ugroziti implementaciju i upravljanje Programom, Komisija će suspendovati učešće Crne Gore u Programu u slučaju izostanka uplate u trajanju od 20 radnih dana nakon zvaničnog pisma opomene, ne dovodeći u pitanje obaveze Unije prema već zaključenim sporazumima o grantovima i/ili ugovorima koji se odnose na sprovođenje indirektnih aktivnosti za koje je Crna Gora izabrana.

Aneks II
Dobro finansijsko upravljanje
Zaštita finansijskih interesa i naplata

Član 1
Pregledi i revizije

1. Evropska unija ima pravo da sprovodi, u skladu sa važećim aktima jedne ili više institucija ili tijela Unije i kako je predviđeno u relevantnim sporazumima i/ili ugovorima, tehničke, naučne, finansijske ili druge vrste pregleda i revizije u prostorijama bilo kog fizičkog lica sa prebivalištem ili pravnog lica osnovanog u Crnoj Gori, a koji primaju sredstva Evropske unije, kao i bilo koje treće strane uključene u realizaciju sredstava Unije sa prebivalištem ili osnovane u Crnoj Gori. Takve preglede i revizije mogu vršiti predstavnici institucija i tijela Evropske unije, a posebno Evropske komisije i Evropskog revizorskog suda, ili druga lica ovlašćena od strane Evropske komisije.
2. Predstavnici institucija i tijela Evropske unije, posebno Evropske komisije i Evropskog revizorskog suda, i druga lica ovlašćena od strane Evropske komisije, imaće odgovarajući pristup lokacijama, radovima i dokumentima (kako u elektronskom formatu, tako i papirnim verzijama) i svim informacijama potrebnim za obavljanje takvih revizija, uključujući pravo na dobijanje fizičke/elektronske kopije i izvoda iz bilo kog dokumenta ili sadržaja bilo kojeg sredstva za čuvanje podataka, a koje posjeduju fizičko ili pravno lice pod revizijom, ili treća strana pod revizijom.
3. Crna Gora neće sprečavati niti stvarati bilo kakvu posebnu prepreku za pravo ulaska u Crnu Goru i pristup prostorijama predstavnika i drugih lica iz stava 2. po osnovu vršenja njihovih dužnosti iz stava 2. ovog člana.
4. Pregledi i revizije mogu se vršiti i nakon suspenzije primjene ovog Sporazuma u skladu sa članom 5. tačka 5., prestanka privremene primjene ili njegovog okončanja, pod uslovima utvrđenim u primjenjivim aktima jedne ili više institucija ili tijela Evropske unije i kako je predviđeno u relevantnim sporazumima i/ili ugovorima u vezi sa bilo kojom pravnom obavezom sprovođenja budžeta Evropske unije koju je preuzela Evropska unija prije datuma suspenzije

primjene ovog Sporazuma u skladu sa njegovim članom 5. tačka 5., prestanka privremene primjene ili dana kada otkazivanje ovog Sporazuma stupa na snagu.

Član 2

Borba protiv nepravilnosti, prevare i drugih krivičnih djela koja utiču na finansijske interese Unije

1. Evropska komisija i Evropska Kancelarija za borbu protiv prevara (OLAF) ovlašćeni su da sprovedu administrativne istrage, uključujući provjere i inspekcije na licu mjesta, na teritoriji Crne Gore. Ove istrage će se sprovoditi u skladu sa odredbama i uslovima utvrđenim važećim aktima jedne ili više institucija Unije.
2. Nadležni organi Crne Gore će u razumnom roku obavijestiti Evropsku komisiju ili OLAF o svakoj činjenici ili sumnji koju su primijetili u vezi sa nepravilnostima, prevarom ili drugim nezakonitim aktivnostima koje utiču na finansijske interese Unije.
3. Provjere i inspekcije na licu mjesta mogu se vršiti u prostorijama bilo kog fizičkog lica sa prebivalištem ili pravnog lica osnovanog u Crnoj Gori, a primaoca sredstava Unije, kao i bilo koje treće strane uključene u realizaciju sredstava Unije sa prebivalištem ili osnovane u Crnoj Gori.
4. Provjere i inspekcije na licu mjesta priprema i sprovodi Evropska komisija ili OLAF u bliskoj saradnji sa nadležnim organom koji odredi Vlada Crne Gore. Imenovani organ će biti obaviješten unaprijed, u razumnom roku, o predmetu, svrsi i pravnom osnovu provjera i inspekcije, kako bi mogao da pruži pomoć. U tom cilju, službena lica nadležnih organa Crne Gore mogu učestvovati u provjeri i inspekcijском nadzoru na licu mjesta.
5. Na zahtjev nadležnih organa Crne Gore, provjere i inspekcije na licu mjesta mogu se obavljati zajedno sa Evropskom komisijom ili OLAF-om.
6. Predstavnici Komisije i osoblje OLAF-a imajuće pristup svim informacijama i dokumentaciji, uključujući kompjuterske podatke, o predmetnim operacijama, a koje su potrebne za pravilno sprovođenje provjera i inspekcija na licu mjesta. Oni mogu, posebno, kopirati relevantne dokumente.
7. Kada se fizičko ili pravno lice, ili treća strana odupire provjeri ili inspekciji na licu mjesta, nadležni organi Crne Gore, postupajući u skladu sa nacionalnim pravilima i propisima, pomažu Evropskoj komisiji ili OLAF-u, kako bi im omogućili da ispune dužnost u vršenju kontrole ili

inspekcije na licu mjesta. Ova pomoć uključuje preduzimanje odgovarajućih mjera predostrožnosti u skladu sa nacionalnim zakonom, a naročito radi zaštite dokaza.

8. Evropska komisija ili OLAF će obavjestiti nadležne organe Crne Gore o rezultatima takvih provjera i inspekcija. Konkretno, Evropska komisija ili OLAF će u najkraćem mogućem roku prijaviti nadležnom organu Crne Gore svaku činjenicu ili sumnju u vezi sa nepravilnostima koje su uočili u toku provjere ili inspekcije na licu mjesta.

9. Ne dovodeći u pitanje primjenu krivičnog prava Crne Gore, Evropska komisija može izreći administrativne mjere i kazne pravnim ili fizičkim licima Crne Gore koja učestvuju u realizaciji programa ili aktivnosti u skladu sa zakonodavstvom Evropske unije.

10. U cilju pravilne primjene ovog člana, Evropska komisija ili OLAF i nadležni organi Crne Gore će redovno razmjenjivati informacije i, na zahtjev jedne od strana ovog Sporazuma, međusobno se konsultovati.

11. U cilju omogućavanja djelotvorne saradnje i razmjene informacija sa OLAF-om, Crna Gora će odrediti kontakt tačku.

12. Informacije između Evropske komisije ili OLAF-a i nadležnih organa Crne Gore odvijace se uz dužno poštovanje zahtjeva povjerljivosti. Podaci o ličnosti uključeni u razmjenu informacija biće zaštićeni su u skladu sa važećim pravilima.

13. Nadležni organi Crne Gore će saradivati sa kancelarijom Evropskog javnog tužioca kako bi mu omogućili da ispuni svoju dužnost istrage, krivičnog gonjenja i dovođenja do presude počionilaca i saučesnicima počionilaca krivičnih djela koja utiču na finansijske interese Evropske unije u skladu sa važećim zakonodavstvom.

Član 3 **Povraćaj i izvršenje**

1. Odluke Evropske komisije kojima se nameće novčana obaveza pravnim ili fizičkim licima koja nisu iz država članica, a u vezi sa bilo kakvim potraživanjima koja proističu iz Programa izvršice se u Crnoj Gori. Uz odluku se prilaže rješenje o izvršenju, bez ikakve druge formalnosti osim provjere vjerodostojnosti odluke nacionalnog nadležnog organa koje za ovu svrhu odredi Vlada Crne Gore. Vlada Crne Gore će obavjestiti Komisiju i Sud pravde Evropske unije o nacionalnom nadležnom organu. U skladu sa članom 4. ovog Aneksa, Evropska komisija ima pravo da takve

izvršne odluke neposredno saopšti licima sa prebivalištem i pravnim licima osnovanim u Crnoj Gori. Izvršenje se vrši u skladu sa zakonima i procesnim pravilima Crne Gore.

2. Presude i nalozi Suda pravde Evropske unije donijeti uz primjenu arbitražne klauzule sadržane u ugovoru ili sporazumu u vezi sa programima, aktivnostima, akcijama ili projektima Unije, su izvršni u Crnoj Gori na isti način kao i odluke Evropske komisije iz stava 1.

3. Sud pravde Evropske unije imaće nadležnost da preispituje zakonitost odluke Komisije iz stava 1. i da suspenduje njeno izvršenje. Međutim, po pritužbama da se izvršenje neregularno sprovodi, nadležni su sudovi Crne Gore.

Član 4

Komunikacija i razmjena informacija

Institucije i tijela Evropske unije koji su uključeni u sprovođenje Programa, ili u kontrolu nad programom, imaju pravo da komuniciraju direktno, uključujući i putem sistema elektronske razmjene, sa bilo kojim fizičkim licem sa prebivalištem ili pravnim licem osnovanim u Crnoj Gori, a koji primaju sredstva Unije, kao i sa svakom trećom stranom uključenom u realizaciju sredstava Unije sa prebivalištem ili osnovanom u Crnoj Gori. Takva lica, subjekti i strane mogu direktno dostaviti institucijama i tijelima Evropske unije sve relevantne informacije i dokumentaciju koju su obavezni da dostave na osnovu zakona Evropske unije koji se primjenjuju na program Unije i zaključenih ugovora ili sporazuma za sprovođenje tog programa.